

Прогнозиране на кризи – икономическата динамика на Китай и „светлите перспективи”.

Георги Найденов¹

Калоян Харалампиев²

Резюме Настоящият доклад представя резултати от изследване на цикличността на икономическото развитие на Китай. Основните задачи на изследването са три: а) Да се установи какви видове вълни има и на първо място, има ли дълги вълни Кондратиев; б) Да се направи сравнителен анализ на синхронността на дългите вълни помежду им, и след това и синхронността им с динамиката на световната конюнктура; в) Да се изследва в каква фаза на сегашната дълга вълна се намира китайската икономика и да се направи прогноза за близките перспективи както на икономическото, така и на социалнополитическото развитие на Китай. Откриха се три дълги реда натурални показателя: на добива на въглища, на производството на чугун, на производство на стомана. Установи се наличието на класически тип дълги вълни и висока синхронност на вълните по трите показателя. Установи се асинхронност на икономическото развитие на Китай с динамиката на световната конюнктура. Установи се, че в близките години предстои смяна на характера и темпото на икономическо развитие. Промяната на характера на икономическото развитие е сериозен рисков фактор както за Китай, така и за целия свят.

Ключови думи дълги вълни на Кондратиев, Китай, въглища, чугун, стомана, XX век

I. МОТИВИ, ЦЕЛ И ЗАДАЧИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Световната икономическа криза 2008-2010 година се отрази разрушително на икономиката на повечето развити страни.³ На фона на тежките поражения на икономиката в тези страни, развитието на икономиката на Китай предизвиква силен научен интерес, тъй като безспорен факт е, че в условията на световната икономическа криза китайската икономика има висок и устойчив растеж. Икономисти от всякакви научни школи и политически окраски с „въодушевление” пресмятат кога Китай ще настигне и надмине по Брутен вътрешен продукт САЩ. Има „свърхоптимистични” прогнози, че Китай ще стане първа световна икономика

¹ Проф. д.с.н. Георги Найденов е преподавател във Факултет „Управление и администрация”, катедра „Публична администрация и регионално развитие”, УНСС, София, Студентски град, България.

² Доц. д-р Калоян Харалампиев е преподавател във Философски факултет, катедра „Социология”, Софийски университет „Св. Климент Охридски”, София, „Цариградско шосе” 125, България.

³ Относно причините за кризата виж [1].

още през 2020 година. Тези прогнози се правят чрез екстраполация на темповете на растеж от 1978 година. насам. Нас ни смущават „розовите” очила, които са си сложили професионалните икономисти, учените от другите обществени науки и световното обществено мнение. Тези „розови” очаквания и „светли перспективи”, според нас са неоснователни.⁴ Защо?

Защото икономиката на всички страни, в които се е утвърдил, или се утвърждава капиталистическият начин на производство, се развива **циклично**. Голямо е значението на циклите с дължина на вълната 45-60 години, така наречените „дълги вълни на Кондратиев”, свързани с качествени промени на технологиите, на инфраструктурата, на начина на производство и пр. Икономиката на всички капиталистически страни последователно преминава през продължителни периоди на **подем**, а след това и на **спад** в рамките на 45-60 години.

Работната ни хипотеза е, че в Китай икономиката също се развива **циклично**.

Основанията за тази хипотеза са, че в Китай още от началото на XX век, но най-вече през втората му половина, се утвърждава **капиталистическият начин на производство**. От 1978 година в страната започва преход от съветски държавен капитализъм към корпоративен държавен капитализъм.⁵ Следователно, за да се направи **прогноза** за перспективите на социално-икономическото развитие, и съответно за „светлите перспективи” на това развитие, е нужно да се изследва има ли дълги вълни и в каква фаза на сегашната дълга вълна се намира китайската икономика. И какви рискове има за социално-икономическото развитие.

Мотивът на нашето изследване е **съмнението ни** в оптимизма за развитието на китайската икономика.

Целта ни е да изследваме дългите вълни в развитието на китайската икономика.

Задачите ни са:

а) Да се установи има, или няма, дълги вълни на Кондратиев в икономическото развитие на Китай;

б) Да се направи сравнителен анализ на синхронността на дългите вълни помежду им и след това синхронността им с динамиката на световната конюнктура;

⁴ Въпреки че бихме се радвали да се сбъднат!

⁵ Относно концепцията за „съветския държавен капитализъм” виж [2] и [3].

в) Да се изследва в каква фаза на сегашната дълга вълна се намира китайската икономика и да се направи прогноза за близките перспективи както на икономическото, така и на социалнополитическото развитие на Китай.

II. СТАТИСТИЧЕСКИ ДАННИ

Открихме три дълги реда **натурални** показателя:

а) на добива на въглища за периода 1903-2009 година. Продължителността на периода е 107 години. Липсват данни за периода 1907-1911 година;

б) на производството на чугун за периода 1912-2009 година. Продължителността на периода е 98 години;

в) на производство на стомана 1912-2009 година. Продължителността на периода е 98 години. Липсват данни за 1950 и 1951 година.

Източник за периода до 2003 година ни беше книгата на В. R. Mitchell "International Historical Statistics 1750-2005: Africa, Asia and Oceania" [4]. След 2003 година данните са взети от статистическите годишници на Китай.

III. МЕТОД

Методът за откриване на цикличните вълни е описан в статията „Cyclic Recurrence of Foodstuffs and Non-foodstuffs Price Level in Bulgaria during XX Century” [5].

IV. РЕЗУЛТАТИ

Откритите цикли за трите натурални показателя за целия изследван период са представени в Таблица I:

ТАБЛИЦА I
ОТКРИТИ ЦИКЛИ ЗА ЦЕЛИЯ ИЗСЛЕДВАН ПЕРИОД

Периоди	Добив на въглища	Производство на чугун	Производство на стомана
58	X		
56		X	X
51		X	X
39		X	X
31	X		
30			X
27		X	X
25	X		
22		X	
20	X	X	X
17	X	X	X
15	X	X	X
13	X	X	X
12	X	X	X

V. АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ

1. По първата задача – какви видове вълни съществуват, се установи следното:

- **Категорично е съществуването на дълги вълни на Кондратиев.** И по трите показателя има дълги цикли. При това те са с „класическа” дължина – между 45-60 години. В добива на въглища има една вълна с продължителност 58 години, а в производството на чугун и стомана вълните са по две. В двете производства те са с еднаква дължина. Едната е с дължина 51 години, а другата е с дължина 56 години.

- Освен дългите вълни на Кондратиев има и всички други видове вълни характерни за капиталистическия начин на производство – вълните на Меншиков, с продължителност между 30-40 години, строителните цикли на Саймън Кузнец – с продължителност около 20-25 години. Има и промишлен цикъл на Жугляр – 12 години.

- Отново се потвърди, вече отбелязвания от нас факт [6], че при периоди с вековна продължителност (не само на страни от съветския тип държавен капитализъм, но и на страни от първия ешалон на капитализма – например Англия, Франция, САЩ) късите вълни на Китчин не се улавят с използвания от нас метод.

2. По втората задача – каква е синхронността на дългите вълни помежду им и синхронността им с дългите вълни на световната конюнктура, се установи следното:

- Има изключително висока синхронност по трите показателя. Тя е **пълна** при производството на чугун и стомана и при **двете вълни** – с продължителност 56 години и с продължителност 51 години. Когато към вълната с дължина 56 години в производството на чугун и стомана се прибави вълната на добива на въглища, се вижда, че тя също се синхронизира с другите две вълни.

- Каква е синхронността по трите показателя с дългите вълни на световната конюнктура? Това е труден въпрос. Защото различни автори правят различна периодизация на четвъртия и особено за сегашния – пети цикъл. За времето на третия и четвъртия цикъл на световната конюнктура може с голяма увереност да се твърди, че периодите на подем и спад по трите натурални показателя в Китай (за тези цикли има данни) имат фазово изоставане с по около десетина години (четвърт оборот) спрямо тези вълни на световната конюнктура.⁶ Ако приемем тезата на В. Пантин, че в началото на ХХI век започва низходяща фаза, от графиката се вижда, че фазовото изоставане се запазва и при петия цикъл – докато в световната икономика започва спад, китайската икономика все още е в период на подем, макар и в заключителния му период.

Може да се направи извод, че подобно на случая с Русия, и за разлика от другите бивши „социалистически” страни, китайската икономика се развива **асинхронно** с динамиката на световната конюнктура. Причината за това са големите мащаби, многосекторност и относителна автономност на китайската икономика.

3. По третата задача да се установи в каква фаза на сегашната си дълга вълна се намира китайската икономика и да се направи прогноза за близките

⁶ Приемаме за най-достоверна периодизацията на световната конюнктура на В. Пантин [7].

перспективи както на икономическото, така и на социалнополитическото развитие на Китай, може да се каже следното:

3.1. Установената от нас цикличност позволява да се направи екстраполационна прогноза за бъдещото развитие на трите натурални показателя в Китай. Разбира се, тази прогноза е валидна само при допускането, че „и в бъдеще изследваното явление ще проявява закономерностите на развитие от миналото“ [8]. Допълнително, освен самата екстраполационна прогноза, са изчислени и грешките на прогнозата⁷. Резултатите от прогнозирането до 2020 година са представени на фигури 3-5 в Приложение 1.

Разработените екстраполационни прогнози показват, че в динамиката на добива на въглища се очаква растеж, но с доста по-забавени темпове спрямо предходния период. В динамиката на производството на чугун и стомана след известен период на растеж дори се очаква спад, като този спад е по-ясно изразен при производството на чугун.

3.2. Тази прогноза е сериозно основание за нашия „песимизъм“ за икономическото и социалнополитическото развитие на Китай в близко бъдеще. Защото очевидно е, че в близките години китайската икономика ще стигне „билото“ на сегашната вълна на икономическата конюнктура. Тоест китайската икономика скоро ще е в ситуация, в която беше българската икономика в средата на 70-те години. Ще се стигне до необходимост от промяна както на икономическия, така и на политическия модел на развитие. А това е свързано с много **рискове**. **Първо**, защото е много вероятно икономиката да започне да „боксува“, да „тъпче на едно място“. Както стана в България! Не че това означава по-лош живот за населението. Напротив, в периодите на „застой“ и икономическа, политическа, нравствена и пр. дезорганизираност населението живее по-добре. Но се натрупват нерешени проблеми, напрежения и пр., които могат да „избият“ в сериозни бунтове и сътресения. Второ, защото в китайската икономика в близките десетина години ще приключи първичната индустриализация. Тоест, значителна част от работната сила упражняваща ръчен труд в аграрния сектор (в момента около половината от работната сила), ще бъде всмукана в промишлеността, и урбанизацията на това сегашно селско население също ще напредне значително. Това неминуемо ще доведе до **промяна на политическата система** в Китай. Световната практика показва, че авторитарните политически системи са подходяща форма на политически отношения в периода на генезиса на капитализма и първоначалната индустриализация. Впоследствие, след като приключи този период, в рамките на едно или най-много две десетилетия се извършва трансформация на политическата система – преминава се към

плуралистична политическа система. Например в България генезисът на капитализма и първичната индустриализация приключиха в средата на 70-те години. Авторитарната политическа система се трансформира в плуралистична в края на 80-те години. Тази неизбежна трансформация е **силно рисков фактор** за социално-икономическото развитие на Китай. Защо?

3.3. Защото: а) Трансформацията може да се извърши по **мирен**, но може да се извърши и по **немирен** път. Факт е, че китайският комунистически елит под ръководството на Дън Сяо Пин успя да извърши мирна трансформация в сферата на икономиката. Преходът от съветски към корпоративен държавен капитализъм е извършен без голямо социално насилие (като се изключи смазането на протестите на площад Тянь Ан Мън). Китайският комунистически елит има рационално поведение, вътрешна мобилизираност и мотивация да извърши тази безспорно сполучлива трансформация. Но възникването на елит, който е **рационален, дисциплиниран и мотивиран** за извършване на необходимите социални промени винаги е предшествано от десетилетия на социални катаклизми, брутално насилие, нищета и мизерия. Такъв в Китай е периодът на „Културната революция“. Тогава значителни части от комунистическия елит и в частност Дън Сяо Пин дълги години „ядоха“ много много **бой**. И се поучиха от „грешките“ си! Дън Сяо Пин и неговите съмишленици, които в най-ранния период след завземането на властта, строят ресторанти и луксозни заведения и живеят в разкош и богатство, след „Културната революция“ пропагандират и налагат сред комунистическия елит скромност, дисциплинираност и висока морална мотивираност към управлението на страната и в частност – икономиката.⁸ Впрочем, в България високите морално-волеви качества на **комунистическия елит**, който успешно извърши трансформацията на патриархалното българско общество в капиталистическо също в голяма степен се дължат на това, че в продължение на десетилетия този елит „ядеше“ много бой, преди да вземе властта. Ще има ли китайският комунистически елит енергията, дисциплината, мобилизацията и т.н. за да извърши нова мирна и сполучлива трансформация на икономиката и на политическата система – ето това е въпросът! Предстоящата в близките едно, две десетилетия трансформация и на икономиката, и на политическата система в Китай, за мен е голямо **рисково поле** не само за Китай, но и за целия свят.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Найденов, Георги, Световната криза – социологически поглед, В: Световната криза и икономическото развитие. Сборник доклади от юбилейна международна научна конференция, том 1,

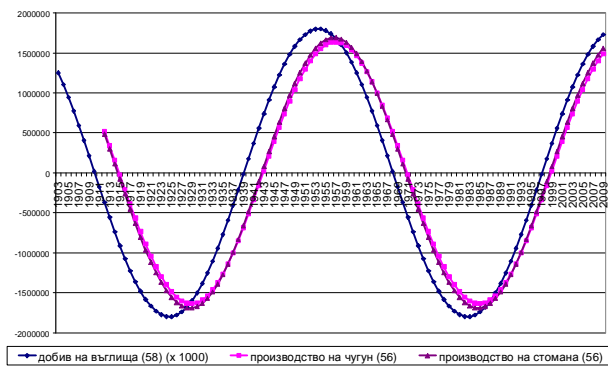
⁷ Изчисляването на грешки на екстраполационни прогнози от гледна точка на бейсовската парадигма в статистиката е показано подробно в [9].

⁸ Първото данцибао, с което започва културната революция, е написано от студенти, протестиращи, че в преподавателския стол на университета менюто е от сто ястия, а на тях им се полагат само две купички ориз дневно.

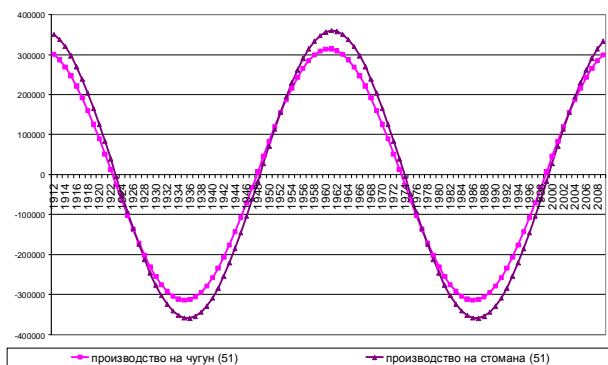
Издавателство „Наука и икономика”, Икономически университет – Варна.

- [2] Найденов, Георги, Какво става, ВИКОМ-КОС, 1991.
- [3] Найденов, Георги, 100-годишната парадигма, Институт по социология на БАН, 2003.
- [4] Mitchell, Brian, International Historical Statistics 1750-2005: Africa, Asia and Oceania, Palgrave Macmillan, 2007.
- [5] Naidenov, G., K. Haralampiev. (2007) ‘Cyclic Recurrence of Foodstuffs and Non-foodstuffs Price Level in Bulgaria during XX Century’, *Economic Alternatives*, Vol. 7, pp. 127-132.
- [6] Найденов Георги, Калоян Харалампиев, Цикличност в икономическото развитие на Русия в края на XIX век и през XX век, Юбилеен сборник – Социологията – от емпирията към теорията, посветен на 70 години от рождението на чл.-кор. проф. д-н Атанас Атанасов, Академично издателство „Проф. Марин Дринов”, 2010, стр. 234.
- [7] Пантин, В. И., Циклы и ритмы истории, Аракс, 1996, стр. 65
- [8] Величкова Нигрета, Чавдар Русев, Труфанка Якова, Теория на статистиката и статистика на вътрешната търговия, ИК „Галактика”, 1991, стр. 112
- [9] Харалампиев, Калоян, Нетрадиционен поглед върху традиционни статистически проблеми, „Балкани”, 2004, стр. 79-82

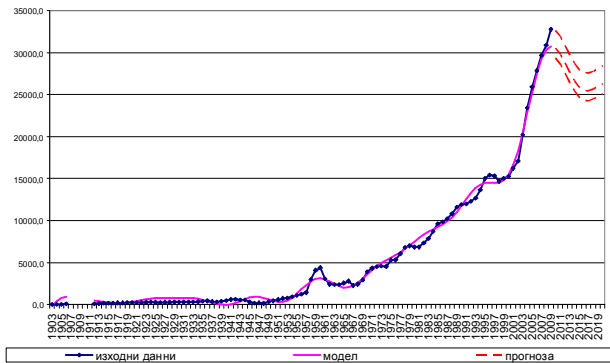
ПРИЛОЖЕНИЕ 1

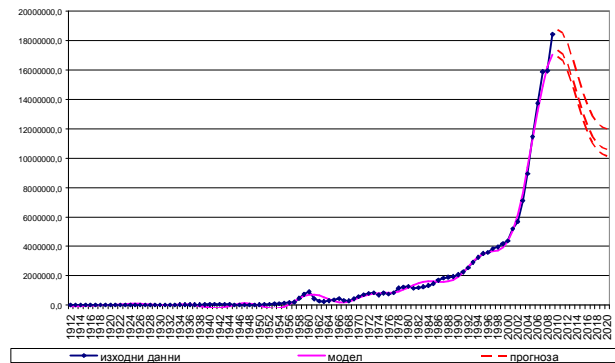
Фиг. 1. Дълги вълни на Кондратиев в трите натурални показателя

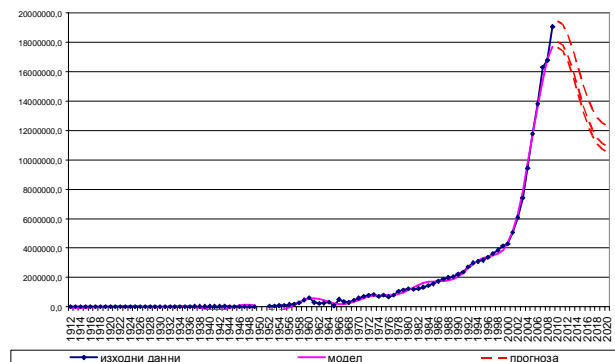
Фиг. 2. Дълги вълни на Кондратиев в производството на чугун и стомана

Фиг. 3. Прогноза за добива на въглища в Китай до 2020 година

Фиг. 4. Прогноза за производството на чугун в Китай до 2020 година

Фиг. 5. Прогноза за производството на стомана в Китай до 2020 година